

# USTAVNA ZAŠTITA LJUDSKOG DOSTOJANSTVA

**dr. sc. Damir Brnetić, policijski savjetnik  
viši predavač Visoke policijske škole**

**Policijska akademija Ministarstva unutarnjih poslova Republike Hrvatske**

Prava i slobode ljudi doživjela su u razdoblju nakon drugog svjetskog rata izuzetni razvitak. Ljudska prava su u ustavima dobila prioritarno mjesto. Povećao se i broj prava i temeljnih sloboda čovjeka kojima pravo nudi sudbenu i kaznenopravnu zaštitu. Najvažniji cilj propisivanja zaštite ljudskih prava je sprječavanje posebne vrste povrede – zlouporabe državne vlasti. Ljudska prava i temeljne slobode zaštićene kaznenim pravom može prekršiti osoba koja je nositelj vlasti ili javnih ovlasti, tada je riječ o zlouporabama vlasti. Međunarodni standardi ljudskih prava usmjereni su na sprječavanje da ljudi postanu žrtve takve zlouporabe. Međunarodni sporazumi izraz su vrijednosti koje dijele najveći pravni sustavi i kulture, stoga je njihova moralno – etička obvezujuća vrijednost nedvojbeno. Formalni međunarodni sporazumi koje država ratificira imaju pravnu snagu, obilježja obvezujućeg propisa. Vladavina prava spada u najviše vrednote ustavnog poretka utvrđene člankom 3. Ustava Republike Hrvatske<sup>1</sup>. Vladavina prava se temelji na ideji da su građani podložni samo zakonima. U pravnom smislu vladavina prava traži od svih građana kao i od državnih tijela i dužnosnika strogo pridržavanje Ustava i zakona. Nadzor nad zakonitim postupanjem i poštivanjem pravnog poretka od nositelja državne vlasti čini se izgradnjom sustava institucija nadzora ustavnosti i zakonitosti što je učinjeno diobom vlasti i uzajamne kontrole njezinih nositelja.<sup>2</sup> Svi zakoni, drugi propisi i postupci nositelja vlasti moraju biti utemeljeni za zakonu, odnosno na zakonu utemeljenom propisu. To izražava ustavno načelo ustavnosti i zakonitosti.<sup>3</sup> Vladavina prava zahtijeva i da ustav i zakoni služe zaštiti ljudskih prava i sloboda u odnosima građana i tijela javne vlasti. Svako državno tijelo ograničeno je u djelovanju pravom: zakonodavno tijelo mora se pridržavati ustava, a izvršna i sudbena vlast ustava i zakona. Ustavna prava razrađuju se zakonima koji moraju osigurati jednaku zaštitu interesa ljudi, političke zajednice i države. Prava pojedinca nisu apsolutna već su podvrgnuta ograničenjima koja proizilaze iz zahtjeva zajedničkog života na određenom prostoru. Ustav određuje da se slobode i prava mogu ograničiti samo zakonom, da bi se zaštitila sloboda i prava drugih ljudi, te pravni poredak, javni moral i zdravlje. To znači da način korištenja Ustavom zajamčenim slobodama i pravima nije prepušten volji pojedinca. Svako ograničenje slobode ili prava mora biti

---

<sup>1</sup> Ustav Republike Hrvatske, Narodne novine 56/90, NN 135/97, NN 113/00, NN 28/01, NN 76/10

<sup>2</sup> Ustav Republike Hrvatske, članak 4. (1) U Republici Hrvatskoj državna je vlast ustrojena na načelu diobe vlasti na zakonodavnu, izvršnu i sudbenu a ograničena je Ustavom zajamčenim pravom na lokalnu i područnu (regionalnu) samoupravu. (2) Načelo diobe vlasti uključuje oblike međusobne suradnje i uzajamne provjere nositelja vlasti propisane Ustavom i zakonom.

<sup>3</sup> Ustav Republike Hrvatske, članak 5. (1) U Republici Hrvatskoj zakoni moraju biti u suglasnosti s Ustavom, a ostali propisi i s Ustavom i sa zakonom. (2) Svatko je dužan držati se Ustava i prava i poštivati pravni poredak Republike Hrvatske.

razmjerno naravi potrebe za ograničenjem u svakom pojedinom slučaju.<sup>4</sup> Odredbe Ustava Republike Hrvatske pružaju jamstva od neosnovanih represivnih zahvata državnih tijela, zlouporabe vlasti i pravne mehanizme za zaštitu ljudskih prava i sloboda.<sup>5</sup> Temeljni ustavni princip hrvatske države u uređenju njezine represivne vlasti je da je za represivnu djelatnost državnih tijela zabranjeno sve što nije izričito dozvoljeno, a zahvati u temeljne slobode i prava građana dopušteni su samo ako je to određeno zakonom a o tome odlučuje nadležni sud na temelju zakona. Ustav jamči da svako ljudsko biće ima pravo na život i kao posljedicu toga određuje da u Republici Hrvatskoj nema smrtne kazne.<sup>6</sup> Pravo na život, kao temeljno pravo čovjeka spominju i drugi ustavi i međunarodni dokumenti. Ustav određuje da je čovjekova sloboda i osobnost nepovrediva.<sup>7</sup> Nikomu se ne smije oduzeti ili ograničiti sloboda, osim kada je to određeno zakonom, o čemu odlučuje sud. Nitko ne smije biti podvrgnut bilo kakvu obliku zlostavljanja ili, bez svoje privole, liječničkim ili znanstvenim pokusima.<sup>8</sup> Europska konvencija o ljudskim pravima<sup>9</sup> priznaje mogućnost ograničenja određenih jamstava sloboda i prava u izvanrednim prilikama, uz zahtjev izvješćivanja drugih članica konvencije o razlozima i predvidivom trajanju ograničenja. Mjere moraju biti razmjerne naravi pogibelji i ne smiju ugrožavati temeljne standarde ljudskih prava, a mogu biti primjenjivane samo dok traje opasnost. Opseg ograničenja mora biti primjeren prirodi pogibelji prema načelu razmjernosti. Posljedica ograničenja sloboda i prava ne smije biti nejednakost građana s obzirom na rasu, boju kože, spol, jezik, vjeru, te nacionalno ili socijalno podrijetlo. Neka se temeljna prava ne mogu ograničiti niti u slučaju neposredne opasnosti za opstanak države. To su: pravo na život, zabrana mučenja, okrutnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja, načelo zakonitosti kažnjivih djela i kazni te sloboda misli, savjesti i vjeroispovijesti.<sup>10</sup> Ustav određuje da je svatko, tko se ogriješi o odredbe o temeljnim slobodama i pravima čovjeka i građanina, osobno odgovoran za taj čin i ne može se opravdati višim nalogom.<sup>11</sup> Ljudska prava i slobode ne smiju se povrijediti niti po nalogu nadređenog. Nitko ne može podređenom narediti da izvrši kazneno djelo, a podređeni je dužan suprotstaviti se takvim zapovijedima. Nadređeni koji izda takvu naredbu, osobno će odgovarati na temelju zapovjedne odgovornosti, što ne oslobađa odgovornosti podređenog koji je nalog izvršio. Svaki državni dužnosnik, vojnik, časnik ili policajac je osobno odgovoran za ono što čini, u okviru dužnosti pokoravanja nalogima nadređenih.

---

<sup>4</sup> Ustav Republike Hrvatske, članak 16.

<sup>5</sup> Ustav Republike Hrvatske, članak 19. (1) Pojedinačni akti državne uprave i tijela koja imaju javne ovlasti moraju biti utemeljeni na zakonu. (2) Zajamčuje se sudska kontrola zakonitosti pojedinačnih akata upravnih vlasti i tijela koja imaju javne ovlasti.

<sup>6</sup> Ustav Republike Hrvatske, članak 21.

<sup>7</sup> Ustav Republike Hrvatske, članak 22.

<sup>8</sup> Ustav Republike Hrvatske, članak 23.

<sup>9</sup> Konvencija o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda, Rimu 1950., u odnosu na Republiku Hrvatsku, temeljem Zakona o potvrđivanju, stupila na snagu, 5. studenoga 1997.

<sup>10</sup> Ustav Republike Hrvatske, članak 23. stavak treći

<sup>11</sup> Ustav Republike Hrvatske, članak 20.

## Zaštita ljudskog dostojanstva u policiji

Poštivanje tjelesnog i duševnog integriteta okosnica je zaštite ljudskih prava. Postupanje prema osobama kojima je oduzeta sloboda je pokazatelj kojim se provjerava u kojem opsegu neka država poštuje ljudsko dostojanstvo kad je suočena s praktičnim pitanjima kao što je potreba održavanja sigurnosti i reda. Međunarodno pravo o pravima čovjeka i suvremeno ustavno pravo u svojim odredbama o temeljnim pravima i slobodama nastoji postulirati zahtjeve koje kazneno pravosuđe mora ispunjavati kako bi se odredila mjera ograničavanja prava čovjeka do koje državna vlast smije ići radi osiguranja nužnog priznanja i poštovanja prava i sloboda drugih te u cilju zadovoljenja pravičnih zahtjeva morala, javnog poretka i općeg blagostanja u demokratskom društvu.<sup>12</sup> Međutim kako kazneni, osobito postupak izvršenja kaznenih sankcija predstavlja prikladno područje za ekscese u primjeni državne represivne vlasti po prirodi stvari, to je značenje zabrane torture vrlo veliko, tako da tu zabranu sadrži i velika većina pravnih sustava.<sup>13</sup> Određena kaznena djela kojima se napadaju temeljna ljudska prava i slobode ustanovljavaju se kao međunarodna kaznena djela neovisno o unutarnjim pravima pojedine države. Ova kaznena djela su utvrđena međunarodnim ugovorima koji za njih propisuju donošenje inkriminacije u unutarnjem, nacionalnom pravu države potpisnice, utvrđivanje odgovornosti neovisno o uvjetima predviđenima domaćim pravom i obvezu kaznenog progona počinitelja takvog kaznenog djela kad se zatekne na njihovu teritoriju. Države imaju obavezu ne samo da sprječavati i kažnjavati mučenje, nego i spriječiti da do njega dođe.<sup>14</sup> Shodno tome, države su obavezne uvesti sve zakonodavne i upravne mjere koje mogu spriječiti mučenje. Ova obveza je prepoznata u Republici Hrvatskoj, pa je Kaznenim zakonom Republike Hrvatske propisano kazneno djelo *Mučenje i drugo okrutno, neljudsko ili ponižavajuće postupanje ili kažnjavanje*.<sup>15</sup> Po

---

<sup>12</sup> Ustav Republike Hrvatske, članak 25. (1) Sa svakim se uhićenikom i osuđenikom mora postupati čovječno i poštivati njegovo dostojanstvo. (2) Tko je god pritvoren i optužen zbog kaznenog djela, ima pravo u najkraćem roku, određenom zakonom, biti izveden pred sud i u zakonskom roku oslobođen ili osuđen. (3) Pritvorenik se, uz zakonsko jamstvo, može pustiti da se brani sa slobode. (4) Svatko tko je bio nezakonito lišen slobode ili osuđen ima, u skladu sa zakonom, pravo na odštetu i javnu ispriku.

<sup>13</sup> Mučenje je u cjelokupnoj međunarodnoj zajednici zabranjeno člankom 5. Opće deklaracije o ljudskim pravima koji glasi: Nitko neće biti izložen mučenju ili okrutnom, nečovječnom ili ponižavajućem ponašanju i kažnjavanju. Gotovo doslovno, mučenje je zabranjeno Međunarodnim paktom o građanskim i političkim pravima (članak 7.), Afričkom poveljom o ljudskim pravima i pravima naroda (članak 5.), Američkom konvencijom o ljudskim pravima (članak 5. stavak 2.) te Europskom konvencijom o zaštiti ljudskih prava (članak 3.).

<sup>14</sup> Deklaracija o zaštiti svih osoba od izlaganja mučenju i drugim okrutnim, nečovječnim ili ponižavajućim postupcima ili kažnjavanjima, (usvojena Rezolucijom 3452 (XXX.) Opće skupštine UN-a od 9. prosinca 1975.) zahtijeva da države zakonom zabrane mučenje, da se istražuju navodni slučajevi mučenja, da se policijski službenici obučavaju tako da budu svjesni zabrane mučenja.

<sup>15</sup> Kazneni zakon, NN 125/11, 144/12, članak 104.: Službena osoba ili osoba koja na poticaj ili s izričitim ili prešutnim pristankom službene osobe ili druge osobe koja djeluje u svojstvu službene osobe prouzroči drugome tešku tjelesnu ili duševnu bol ili patnju da bi od njega ili druge osobe dobila obavijest ili priznanje, ili da bi ga kaznila za djelo što ga je počinio ili je osumnjičen da ga je počinio on ili neka druga osoba, ili da bi se on ili druga osoba zastrašila ili da bi se na njega ili

svom značaju, zabrana torture zauzima vrhunsko mjesto na listi zahtjeva koji se postavljaju u vezi sa postupanjem osoba odgovornih za primjenu zakona, prvenstveno zbog toga što se u većini zemalja svijeta policija pojavljuje kao najčešći prekršitelj ove zabrane. Kodeks ponašanja policijskih službenika usvojila je Opća skupština UN-a 1979.<sup>16</sup> Kodeks se sastoji od osam temeljnih članaka koji određuju posebne odgovornosti policijskih službenika s obzirom na služenje zajednici, zaštitu ljudskih prava, primjenu sile, postupanje sa povjerljivim podacima, zabranu mučenja i okrutnog i nečovječnog i ponižavajućeg postupanja i kažnjavanja, zaštitu zdravlja osoba kojima je oduzeta sloboda, korupciju te poštivanje zakona i samog kodeksa.<sup>17</sup> Kodeks predstavlja temeljno mjerilo prema kojem međunarodna zajednica ocjenjuje policijsko postupanje. Skup načela zaštite svih osoba koje se nalaze u bilo kojem obliku zadržavanja ili zatvora usvojen Rezolucijom 43/173 Opće skupštine UN-a od 9. prosinca 1988. zabranjuje mučenje osoba kojima je oduzeta sloboda.<sup>18</sup> Učinkovito sprječavanje mučenja temelji se na kvalitetnom pravnom okviru te osiguranju njegove primjene i jamstva za sprječavanje mučenja. Samo je po sebi očito da kazneno – pravosudni sustav koji se najviše oslanja na priznanje kao dokazni materijal stvara poticaje da službene osobe uključene u istragu zločina – a koje su često pod pritiskom ostvarivanja rezultata – pribjegu fizičkoj ili psihološkoj prisili. Hrvatski Zakon o kaznenom postupku prevenira takvo postupanje kada zabranjuje sudsku uporabu tako dobivenih iskaza.<sup>19</sup> Etički kodeks hrvatske policije iz 2012. godine izrijekom nalaže očuvanje ljudskog dostojanstva.<sup>20</sup> U kontekstu sprječavanja mučenja i drugih oblika zlostavljanja, od temeljne je važnosti razvijati metode vođenja istrage zločina koje će smanjiti oslanjanje na priznanja te druge dokaze i podatke dobivene ispitivanjem s ciljem osiguranja osuđujuće presude. Izostanak pravog operativnog rada uzrok je zlostavljanja u policiji, zbog toga se obuka za

---

drugu osobu izvršio pritisak, ili zbog bilo kojeg razloga utemeljenog na bilo kojem obliku diskriminacije, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do deset godina.

<sup>16</sup> United Nations Code of Conduct for Law Enforcement Officials, dopuna Rezolucije 34/169 Opće skupštine UN-a od 17. prosinca 1979.

<sup>17</sup> Članak 5.: Niti jedan policijski službenik ne smije počinuti, poticati ili tolerirati čin mučenja ili drugog okrutnog, nečovječnog ili ponižavajućeg postupka ili kažnjavanja. Naredbe nadređenoga ili izuzetne okolnosti kao što je ratno stanje ili prijetnja ratom, prijetnja nacionalnoj sigurnosti, unutarnja politička nestabilnost ili neko drugo izvanredno stanje policijskom službeniku ne smije biti izlika za mučenje ili drugo okrutno, nečovječno ili ponižavajuće postupanje ili kažnjavanje.

<sup>18</sup> Načelo 7.: Osobe u bilo kojem obliku zadržavanja ili zatvora neće biti izložene mučenju, nečovječnom ili ponižavajućem postupanju ili kažnjavanju. Nikakve okolnosti ne mogu se uzeti kao opravdanje za mučenje, ili drugo okrutno nečovječno ili ponižavajuće postupanje ili kažnjavanje.

<sup>19</sup> Zakon o kaznenom postupku, NN 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, članak 6.: (2) Zabranjeno je da se prema okrivljeniku, svjedoku ili drugoj osobi primijene medicinske intervencije ili da im se daju takva sredstva kojima bi se utjecalo na njihovu volju pri davanju iskaza, niti se smije upotrijebiti sila, prijetnja ili druga slična sredstva. (3) Iskaz pribavljen protivno stavcima 1. i 2. ovoga članka, ne može se upotrijebiti kao dokaz u postupku.

<sup>20</sup> Etički kodeks policijskih službenika, NN 62/12, članak 2.: (1) Policijski službenici osiguravaju čuvanje i poštovanje ljudskih prava i temeljnih sloboda. Pri zakonitom ograničavanju sloboda i prava poštuju dostojanstvo, ugled i čast svake osobe. (2) Dostojanstvo, ugled i čast svake osobe zaštititi će sprečavanjem bilo kakvog nasilja, zlostavljanja, nečovječnog postupanja i drugih radnji koje su ponižavajuće za ljude.

istraživanje kaznenih djela smatra naročito korisnom za zakonito i efikasno prikupljanje dokaza. Potrebna je kontinuirana izobrazba djelatnika u sustavu: policijskih službenika, zatvorskih čuvara, odvjetnika, sudaca, liječnika. Policajci trebaju razvijati i vježbati stručne vještine za ispitivanje osumnjičenika, što će im pomoći da se drže zakona i povećati njihov profesionalizam. Ispitivanje osumnjičenika za kaznena djela stručan je posao koji zahtijeva specifičnu obuku kako bi se obavljao na zadovoljavajući način. Potrebno je jasno definirati sam cilj takvog ispitivanja: taj cilj treba biti dobivanje točnih i pouzdanih informacija radi otkrivanja istine o pitanjima koja su predmet istrage, a ne dobivanje priznanja od nekoga koga službene osobe koje obavljaju ispitivanje unaprijed smatraju krivim. Elektroničko (audio i/ili video) snimanje policijskih razgovora predstavlja važnu dodatnu mjeru zaštite protiv zlostavljanja osoba kojima je oduzeta sloboda. Takvo snimanje može osigurati cjelovit i autentičan zapis o postupku vođenja razgovora, čime će se bitno olakšati istraga o navodima o zlostavljanju. To je u interesu osoba koje je policija zlostavljala, ali i policajaca suočenih s neutemeljenim navodima da su primijenili fizičko zlostavljanje ili psihološki pritisak. Elektroničko snimanje policijskih razgovora smanjuje i mogućnost da optuženici kasnije lažno poreknu da su dali određena priznanja.<sup>21</sup> Kada je osoba bila zadržana u zatvorskoj ustanovi ili pritvorskoj jedinici, onda će podaci iz službene dokumentacije poslužiti za identifikaciju onih koji su odgovorni za to pritvaranje i svih ostalih koji su u tom periodu bili u kontaktu sa pritvorenikom. Osobe u policijskom pritvoru nužno je, bez odgode i na jeziku koji razumiju, upoznati o njihovim pravima, od pritvorenih je osoba potrebno zatražiti potpisivanje izjave kojom potvrđuju da su obaviještene o svojim pravima. Kada postoje međunarodna tijela koja su zadužena pratiti poštuju li se odredbe o mučenju, ta tijela imaju prednost pri utvrđivanju je li država poduzela sve potrebne mjere za sprječavanje mučenja i kažnjavanje počinitelja, pa ako to nije učinila, mogu pozvati tu državu na ispunjenje svoje međunarodne obaveze. Postojanje takvih međunarodnih mehanizama omogućuje neutralno i nepristrano pridržavanje odredbi međunarodnog prava. Važni su učinkoviti nadzorni mehanizmi, a osobito nacionalni inspekcijski mehanizmi za pritvore i zatvore te mogućnost neovisnog praćenja i izvješćivanja građanskim udrugama. Kazneno treba progoniti same počinitelje ali i odgovorne osobe koje su znale ili namjerno prikrivale informacije koje ukazuju na to da su njihovi subordinirani počinili kazneno djelo torture ili nehumanog postupanja, a nisu poduzeli mjere sprječavanja, izvještavanja pretpostavljenih ili procesuiranja.

#### Literatura:

1. (2012.) Brnetić D.: Europski odbor za sprječavanje mučenja i neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja (CPT), Zagreb, Policija i sigurnost 3/12
2. (2012.) Brnetić D.: Borba protiv terorizma i fundamentalna ljudska prava, Zbornik radova s međunarodne konferencije "Rat protiv terorizma nakon 10

---

<sup>21</sup> Izvod iz 12. Općeg izvješća [CPT/Inf (2002) 15], opširno u Brnetić 2009.

godina" / Antoliš, Krunoslav (ur.). - Zagreb: Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske, Policijska akademija,

3. (2009.) Brnetić D.: Kaznenopravna zaštita od torture, AGM Zagreb
4. (2007.) Brnetić D.: Ustav RH i ljudska prava, MUP, Zagreb
5. (1992.) Hrženjak J.: Međunarodni i evropski dokumenti o ljudskim pravima, Informator, Zagreb
6. (1997.) Strahlendorf H. – R.: Eingriffsrechte der Polizei, Berlin, 12. Auflage, LTS Strahlendorf
7. (1996.) Veić P.: Hrvatska policija i međunarodni standardi policijskog postupanja, Zagreb
8. (1996.) Zupančič B. M.: Ustavno kazensko procesno pravo, Ljubljana